

Amatérská astronomie ve Valašském Meziříčí (1926-1955)

Mgr. Radek Kraus

Současná hvězdárna se opírá o poměrně bohatou minulost amatérské astronomie ve Valašském Meziříčí. Její počátky sahají do druhé poloviny dvacátých let 20. století, kdy členové *České astronomické společnosti*¹ bydlící ve Valašském Meziříčí a okolí vytvořili neformální astronomický kroužek. Místem pro setkávání se stala pozorovatelná na vrchu Stínadla, kterou vlastnil a provozoval Antonín Ballner (1900–1972) od roku 1926.² V roce 1929 byla pozorovatelná vybavena otočnou kopulí o průměru tři metry.³ O vybavení observatoře se z archivních pramenů uložených na hvězdárně nic nedozvíme. Pouze na jedné fotografii je zachycen Ballner se dvěma dalekohledy a montážemi.⁴ Jeden z dalekohledů a montáž se nápadně podobají technice, která je v současnosti vystavena v kopuli Ballnerovy hvězdárny. O činnosti amatérských astronomů-pozorovatelů ve Valašském Meziříčí jsme informováni především z časopisu *Říše hvězd*. Někteří pozorovatelé totiž byli členy České astronomické společnosti a účastnili se pozorovacích kampaní jednotlivých sekcí.⁵ Výsledky některých pozorování byla zveřejňována na stránkách zmíněného časopisu. V archivu hvězdárny se dochoval seznam pozorovatelů z roku 1944 nazvaný *Práce v různých sekcích*. Jedná se o soupis pozorování a pozorovatelů od roku 1927 do roku 1943, kde jsou uvedeny počty pozorování, pozorovatel a rok.⁶ Nejstarší údaj hovoří o pozorování částečného zatmění Slunce, které proběhlo 29. 6. 1927, pozorovatelem byl *Jaroslav Hýbl*^{7,8} Pozorování Slunce se pak stalo námětem dalších pozorování, například v letech 1928 až 1939 proběhlo 488 pozorování *jevů ve sluneční fotosféře*. V seznamu jsou uvedeny další pozorovací aktivity: „*planeta Mars, pozorovatel Krůťa; proměnné hvězdy, pozorovatel Bechný;*

---

¹ Dále jen ČAS.

² Hvězdárna Valašské Meziříčí. *Dějiny hvězdárny*, karton č. 1. Antonín Ballner.

³ KRAMÁŘ, Josef, Valašský Koperník Antonín Ballner. *Obelisk*, 2004, č. 19, s. 8.

⁴ Hvězdárna Valašské Meziříčí. *Dějiny hvězdárny*, karton č. 4. Fotoarchiv 1924–1955.

⁵ Zprávy a pozorování členů ČAS In *Říše hvězd, 1920-1945*.

⁶ Hvězdárna Valašské Meziříčí. *Dějiny hvězdárny*, karton č. 1. Astronomická sekce musejní společnosti ve Valašském Meziříčí – Z činnosti - Práce v různých sekcích.

⁷ *Jaroslav Hýbl (1909–1981), kněz Československé církve husitské (ve Valašském Meziříčí od roku 1948), hudebník (v roce 1950 založil Valašský symfonický orchestr), amatérský astronom.*

⁸ Tamtéž.

*meteory, pozorovatelé Pitr, Pitrová, 8 nocí.*⁹ Významná byla i účast na činnosti Početní sekce ČAS, která se zabývala pohyby hvězd, soumrakovými jevy, výpočty astronomických efemerid a elementů zákrytových proměnných hvězd, měření atmosférické absorpce. Na činnosti této sekce se aktivně podíleli Antonín Ballner, Josef Bártek, Jaroslav Bechný, Stanislav Godula, *Jaroslav Podzemný*¹⁰, Jaroslav Pícha, Žilinský.¹¹ V roce 1941 čítala 51 členů. Amatérští astronomové z Valašského Meziříčí aktivně zapojení do činnosti ČAS začali v roce 1941 aktivně usilovat o vytvoření odbočky ČAS ve Valašském Meziříčí.¹² První pokus učinili 18. května 1941 a druhý 10. května 1942.¹³ V prvním případě se nesešlo dostatečné množství zájemců. O rok později jim v založení odbočky zabránily *protektorátní úřady*.¹⁴ Po neúspěchu s vlastní odbočkou ČAS byla založena Astronomická sekce *Muzejní společnosti ve Valašském Meziříčí*¹⁵. Pod hlavičkou Muzejní společnosti se také věnovali výstavní činnosti. Za trvání Astronomické sekce připravili dvě výstavy. První se uskutečnila v roce 1944, kde amatérští astronomové představili optické přístroje a výsledky svých pozorování.¹⁶ Druhá výstava v roce 1946 měla za cíl nejen představit amatérskou astronomii ve Valašském Meziříčí, ale zároveň cíl propagační. Ve stejné době byla povolena veřejná sbírka na stavbu spolkové hvězdárny.¹⁷ Výstavními místy se staly, výkladní skříně v centru města Valašské Meziříčí, kdy byly umístěny dalekohledy a další technika, doplněná o plány a *model zamýšlené spolkové hvězdárny*¹⁸.

---

⁹ Hvězdárna Valašské Meziříčí. *Dějiny hvězdárny*, karton č. 1. Astronomická sekce musejní společnosti ve Valašském Meziříčí – Z činnosti - Práce v různých sekcích.

¹⁰ *Jaroslav Podzemný (1922–1942), rozsudkem stanného soudu v Brně ze dne 22. 12. 1941 odsouzen k smrti, popraven v koncentračním táboře Mauthausen.*

¹¹ Výroční zpráva výboru České společnosti astronomické za rok 1941 : Zpráva Početní sekce. *Říše hvězd*, 1942, č. 5, s. 5.

¹² LENŽA, Libor. *Historie a současnost Hvězdárny Valašské Meziříčí*. Valašské Meziříčí : Hvězdárna Valašské Meziříčí, 1997, s. 7–8. Nepublikovaný text.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ KOVÁŘ, Štěpán, Ivan. *Místa astronomické vzdělanosti 1918–1945*. 1. vyd. Praha : ALE, Staňkov, 2000, s. 36. ISBN: 80–900793–5–1.

¹⁵ *Muzejní společnost ve Valašském Meziříčí byla založena v roce 1884 z popudu JUDr. Aloise Mikyšky.*

¹⁶ Hvězdárna Valašské Meziříčí. *Dějiny hvězdárny*, karton č. 4. Výstavy 1944, 1946.

¹⁷ Hvězdárna Valašské Meziříčí. *Dějiny hvězdárny*, karton č. 2. Stavba hvězdárny – povolení pro pořádání sbírky.

¹⁸ *Model byl zničen při povodních v roce 1996, kdy do spisovny hvězdárny pronikla spodní voda.*

Výstavba spolkové hvězdárny je v archivu hvězdárny zastoupena především fotodokumentací, která byla pořizována v průběhu stavby.¹⁹ Dále je zde poměrně velké množství stavebních plánů, a to nejen realizované stavby, ale i zamýšleného projektu architekta *Jaroslava Hlaváče*²⁰ včetně rozpočtu stavby.²¹ Ten se v případě realizovaného projektu akademického architekta *Zdenka Plesníka*²² nedochoval. Financování stavby bylo zajišťováno z veřejné sbírky, prodeje betonových cihliček v hodnotě 5 Kč, pořádáním estrád a veřejných přednášek.²³ Tato forma získávání finančních prostředků byla vynucena měnovou reformou z 1. listopadu 1945.²⁴ Dle vzpomínek prvního ředitele hvězdárny pana *Josefa Dolečka*²⁵, který v té době byl aktivním členem Astronomické sekce, byla hotovost ve spolkové pokladně před prvním listopadem 1945 „asi 250 000 Kčs, po tomto datu 6,80 Kčs“.²⁶ Stavební práce byly zahájeny na jaře 1947 v těsném sousedství hvězdárničky pana Ballnera, které se přezdívalo Kolňa Badajna.²⁷ K užívání byla stavba předána v roce 1955, ale už ne Astronomické sekci, ale veřejnosti pod označením Krajská lidová hvězdárna. Do průběhu realizace snu o vlastní hvězdárně vstoupily únorové události roku 1948 a změna politického vývoje společnosti. V témže roce předala své sbírky Muzejní společnost Městskému národnímu výboru ve Valašském Meziříčí²⁸. Tím de facto končí a dochází k zániku společnosti, který byl podpořen ještě zákonem č. 63 z roku 1951.²⁹ Ve stejné době ukončila svou činnost i Astronomická sekce a rozestavěná hvězdárna byla zařazena jako organizační složka odboru kultury MNV VM, která

---

¹⁹ Hvězdárna Valašské Meziříčí. *Dějiny hvězdárny*, karton č. 4. Fotoarchiv 1924–1955.

²⁰ *Jaroslav Hlaváč (1909–1984), pedagog na odborné škole pro zpracování dřeva ve Valašském Meziříčí; architekt bytových domů v Rožnově pod Radhoštěm, kaple v Nemetících a památník na Helštýně (ve spolupráci s architektem Místeckým). Jako spoluautor se podílel na publikaci Lidová architektura na Valašsku (1951).*

²¹ Hvězdárna Valašské Meziříčí. *Dějiny hvězdárny*, karton č. 2. Plány Hlaváč.

²² *Zdeněk Plesník (1914–2003), architekt, představitel poválečného funkcionalismu. Některé realizace: Hanzelkova vila (1955), Zikmundova vila (1953), Liškova vila (1959),*

²³ LENŽA, Libor. *Historie a současnost Hvězdárny Valašské Meziříčí*. Valašské Meziříčí : Hvězdárna Valašské Meziříčí, 1997, s. 11–15. Nепublikovaný text.

²⁴ Československá republika. Dekret prezidenta republiky č. 91 ze dne 19. října 1945 o obnovení československé měny In *Sbírka zákonů a nařízení Republiky Československé*. 1945, částka 42, s. 169–172.

²⁵ *Josef Doleček (1912–2003), jednatel Astronomické sekce Muzejní společnosti ve Valašském Meziříčí. Od roku 1955 do roku 1961 vedoucí a později ředitel Krajské lidové hvězdárny ve Valašském Meziříčí.*

²⁶ Tamtéž.

²⁷ MARTÍNEK, František. *Stručná historie Hvězdárny Valašské Meziříčí 1955–2000*. 1. vyd. Valašské Meziříčí : Hvězdárna Valašské Meziříčí, s. 3–24. ISBN: 80–86298-06-X.

²⁸ Dále jen MNV VM.

²⁹ Československá republika. Zákon č. 63 ze dne 12. července 1951 o dobrovolných organizacích a shromážděních In *Sbírka zákonů republiky Československé*. 1951, částka 34, s. 215–216.

později přešla pod *Okresní národní výbor ve Vsetíně*³⁰ a roce 1954 pod *Krajský národní výbor*³¹ se sídlem v Gottwaldově, později KNV Ostrava a ONV Vsetín.

---

³⁰ Dále jen ONV Vsetín.

³¹ Dále jen KNV.